

Změna klimatu přináší vlny veder. Řešením jsou stromy v ulicích. Schyluje se ale ke změně normy, která

Boj o přírodní klimatizaci. Stro

Blíží se léto a lidé ve městech se připravují na vedra, kdy ulice připomínají sálající kamna. Na asfaltových silnicích nebo tmavých stěnách budov loni termometry naměřily i 50 nebo 70 stupňů a v husté zástavbě vznikaly takzvané tepelné ostrovy: horká místa, která nevychlázejí ani v noci. Klimatické modely příliš optimismu nepřinášejí: vlny veder budou podle nich v budoucnu delší a silnější.

Jak loni ukázal například experiment Českého rozhlasu, nejrozpálenější ulice mají jedno společné: nechrání je stromy. Ty dokážou podle studií ochladit ulici o několik stupňů – když jsou správně vzrostlé, zdravé a je jich dostatek, fungují jako přírodní klimatizace.

Jenže stromů v ulicích dnes není mnoho – například v celé Praze jich je nanejvýš 50 tisíc. Pro srovnání, park Stromovka čítá kolem 15 tisíc stromů.

Masivní výsadbu ve městě si jako jedno z předvolebních témat vytyčili v roce 2018 Piráti: slíbili, že v hlavním městě během osmi let přibude milion stromů. Jaká je téměř dva roky poté průběžná bilance? „Ze slíbeného počtu se zatím podařilo vysadit 224 538 stromů,“ sdělil Deníku N náměstek primátora Petr Hlubuček (STAN), který má městskou zeleň na starosti.

Bližší pohled ale ukazuje, že stav není ideální. Jen zlomek stromů skončil tam, kde by stínily a klimatizovaly ulice a tím mírnily tepelné ostrovy. Do ulic a okolních prostranství totiž zatím podle Hlubučka přibylo pouze 3198 mladých stromků. Ostatní sazenice zaměřily do parků a sadů, výrazná většina zalesnila zemědělskou půdu v nových lesích jako Satalice, Běchovice nebo Na Musile.

„Sázení lesů na bývalých polích za městem je jistě prospěšné, mají svou rekreační funkci. Ale pro zlepšení klimatu ve městě musí být strom v ulici,“ upozorňuje ředitel Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR) Ondřej Boháč. Za pravdu mu dávají i arboristé a klimatologové, které Deník N oslovil.

„Parky jsou zase fajn pro rekreaci, ale nemůžete z města udělat jen parky. Protože se město potom ‚rozleze‘ do krajiny a zastavujeme zbytečně velkou plochu,“ vysvětluje Boháč. „Je žádoucí, aby bylo město kompaktní a lidé co nejvíce využívali veřejná prostranství, protože potom nelikvidujete krajinu. Parky nepomáháme krajině, to je hra na krajinu,“ tvrdí.

Bolestí města je také kondice stromů v ulicích. IPR si nechal zpracovat analýzu stavu několika tisíc stromů v hlavním městě. Z ní vyšlo, že zhruba třetina jich neplní funkce, které se od nich při výsadbě očekávaly. Jsou například suché nebo málo vzrostlé.

Dostat stromy do ulic ale dnes v Česku není snadné. „Ve městech se obtížně hledají plochy pro výsadbu stromů zejména kvůli parkování nebo sítím (vodovodům, plynovodům či rozvodům elektriny, pozn. red.),“ říká Miroslav Kundera z Nadace Partnerství. Ta si v projektu Sážíme budoucnost dala za cíl vysadit deset milionů stromů v celém Česku. Nyní se blíží číslu 600 tisíc, přírůsteky v ulicích představují z celkového počtu jen menšinu.

Uliční stromořadí si navíc žádá zvláštní přístup, aby uvnitř měst plných betonu, udusané hlíny, drátů a trubek rostliny neuschly a dobře prospívaly. „Aby mohly stromy v ulicích plnohodnotně ochlazovat město, je nutné jim k tomu zabezpečit podmínky. A soustředit se více na kvalitu výsadby a péči o stromy než na jejich počet. To se projevuje i v nákladech, které jsou řádově vyšší než u výsadby v krajině nebo v parcích,“ říká Kundera. Například výsadba jednoho stromu u Národního muzea v Praze přišla podle arboristy Davida Hory na 150 tisíc korun.

Stranou zájmu veřejnosti se ale nyní vede spor, který by se dal ve zkratce shrnout jako „stromy versus trubky a dráty“. Schyluje se ke změně, od níž si projektanti, odborníci na zeleň i někteří úředníci slibují snazší a přehlednější pravidla pro výsadbu ve městech – ať už při výstavbě nových ulic, nebo při rekonstrukcích těch stávajících. Ke konci se chýlí úprava technické normy, která řeší prostorové uspořádání sítí – vodovodů, plynovodního potrubí či kabelů vedených pod zemí – a jejich vzdálenosti. Norma platí celostátně a odkazují na ni vyhlášky a městské územní plány.

O její revidované znění se ale vede dlouholetý spor, který sahá minimálně do roku 2011. Jádrem je snaha městských architektů, ale například i ministerstva životního prostředí či zmíněné nadace zajistit stromům při rekonstrukcích nebo výstavbách ulic respektované místo, s nímž se bude při projektování počítat. Jinými slovy: uznat, že doba se změnila a strom v ulici je dnes stejně důležitý jako například vodovod.

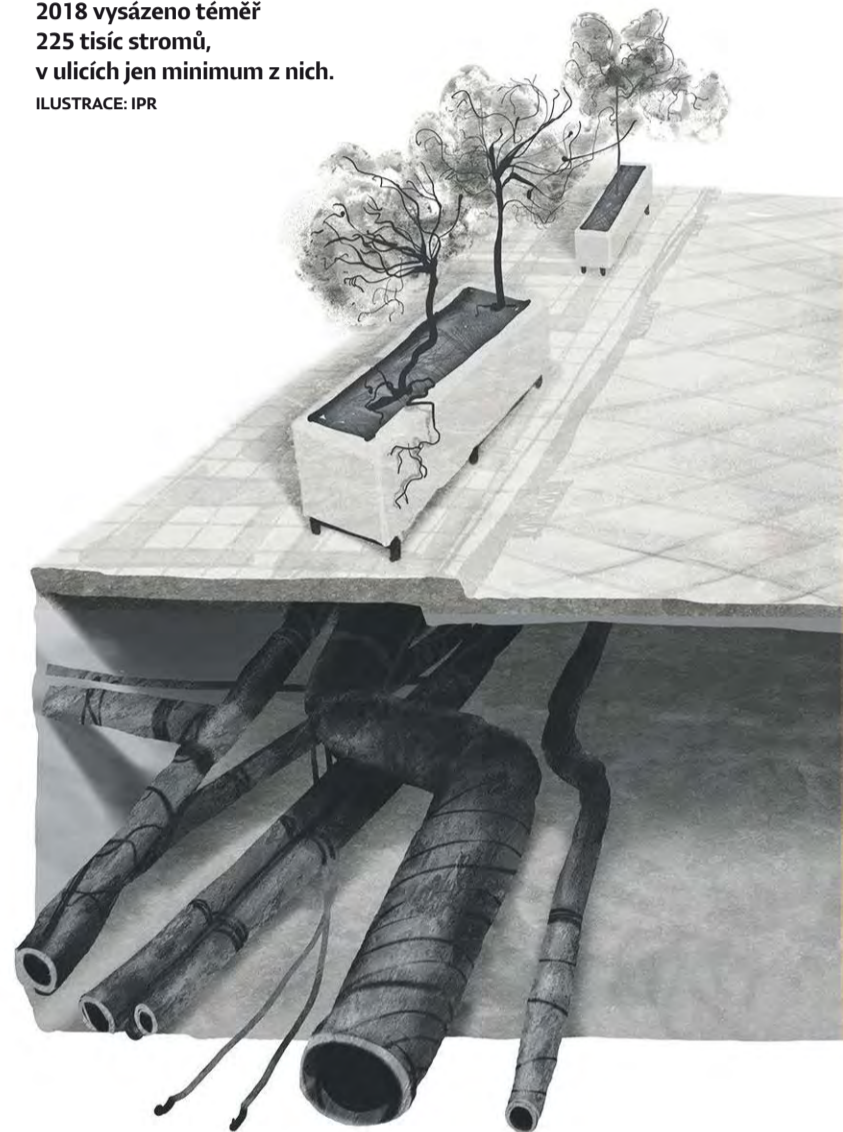
„Správci sítí jsou přesvědčeni, že stromy mohou být vysazovány pouze tam, kde zbylo místo, a že sítě mají vždy přednost. V podstatě za to může jedna jediná norma, kterou nyní máme šanci změnit,“ říká Boháč.

„Umístění stromu v ulici je dnes pro projektanta extrémně rizikové. Znamená to několik desítek razítek, je to mnohdy nesmyslně komplikované. Se stromem se do ulice kvůli normám a požadavkům na prostor pro sítě ani formálně nevejde,“ vysvětluje ředitel IPR.

Jeho úřad se snaží přidat do normy takové prvky, jako jsou „prokořenitelný prostor“ nebo „výsadbový

V Praze bylo od roku 2018 vysázeno téměř 225 tisíc stromů, v ulicích jen minimum z nich.

ILUSTRACE: IPR

pás, které stromům přiznají v projektech svěbytné místo.

„Nemůže to přece fungovat tak, že norma řeší pokládku sítí, ale nebude respektovat stromy. Je to, jako kdyby se řeklo, že norma nemusí respektovat uliční dopravu. Protože stejná norma respektuje chodníky, veřejné osvětlení a musí se s nimi do projektu vejít. Z logiky věci, když se připustí potřeba stromů, musí se připustit, že sítě se musí pokládat tak, aby bylo možné tam zasadit stromy. Protože dnes strom zpravidla ustupuje sítí,“ vysvětluje architekt Zdeněk Ent, který o změnu normy usiluje od roku 2015, kdy se institut do připomínek k její revizi zapojil.

BOJ O ZELENĚ

Proti návrhům se ale ozývají správci sítí. I když všichni říkají, že stromy v ulicích jsou potřeba, ke konkrétním změnám v normě se staví odmítavě. Obávají se, že prorůstající kořeny ohroží vodovody, kanalizaci či kabely pod zemí a přístup k nim. A opírají se o argument, že zeleň podle zákonů není technická infrastruktura a v normě, která je na ni zaměřena, proto nemá co dělat.

„Jsme v situaci, kdy se jedna strana snaží do technické normy prosa-

dit, že je přípustné prorůstání kořenů zeleně do konstrukcí technické infrastruktury. Zastupujeme přitom provozovatele technické infrastruktury, kteří nesou plnou zodpovědnost za správnou funkci plynovodů. Z pozice řádného a zodpovědného hospodáře logicky nemohou souhlasit s navrhovaným řešením, které technickou infrastrukturu poškozuje,“ napsala Deníku N Lenka Kovačková, výkonná ředitelka Českého plynárenského svazu.

Jana Šenkapoulová, specialista pro provoz a rozvoj vodovodů a kanalizací Vodárenské akciové společnosti, upozorňuje, že stromy by se měly řešit v rámci územních plánů. Architekti ale namítají, že ohledně účelu stromů v ulicích nejdou plány do dostatečného detailu. Navíc městské územní plány jsou s normami provázané.

„Naší snahou rozhodně není omezení výsadby zeleně, naopak rozšíření městské zeleně vnímáme pozitivně,“ říká správkyně Českého sdružení regulovaných elektroenergetických společností Hana Tošovská.

Obháječi stromů v ulicích ale odpovídají, že právě toto myšlení je potřeba změnit – nové prvky mají po-

Umístění stromu v ulici je dnes pro projektanta extrémně rizikové. Znamená to několik desítek razítek, je to mnohdy nesmyslně komplikované. Se stromem se do ulice kvůli normám a požadavkům na prostor pro sítě ani formálně nevejde.

Ondřej Boháč
Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy

Je má povýšit na stejnou úroveň jako potrubí a dráty. Jejich správci jsou však proti.

my zatím ustupují trubkám

dle nich jednak situaci zpřehlednit, hlavně zabránit tomu, aby stromy prorůstaly zemí živelně. „Dnes už jsou technologie, které dokážou růst kořenů správně nasměrovat,“ ubezpečuje ředitel Společnosti pro zahradní a krajinářskou tvorbu Ondřej Feit.

Na stromy v ulicích by se podle jejich zastánců mělo hledět jako na takzvanou modrozelenou infrastrukturu: součást města, která zajišťuje zadržení vody i „služby“, jako je stín nebo přírodní klimatizace. „Přínos zdravých stromů lze dokonce ekonomicky vypočítat pomocí různých aplikací. Ale musel by to někdo chtít řešit. K dialogu zatím nedochází,“ říká arborista David Hora ze společnosti Treewalker, který stál už v roce 2011 u prvních snah o zrovnoprávnění stromů se sítěmi.

SEDMÝ POKUS

Technické normy popisují náležitosti, kterými se mají stavby nebo rekonstrukce řídit. Vznikají ale jinak než vyhlášky nebo zákony – ti, kterých se týkají, se na nich musí dohodnout. Věc má na starosti Česká agentura pro standardizaci (podřízená ministerstvu průmyslu), která přípravu administruje a zpracovává

připomínky jednotlivých dotčených hráčů – v případě normy o prostorovém uspořádání sítí technického vybavení (ČSN 73 6005) tvoří největší skupinu plynáři, vodaři a správci dalších sítí.

Nyní je na stole celkem sedmá verze normy, jejíž příprava se podle ředitele agentury Zdeněk Veselý chýlí ke konci. Komise při agentuře se teď musí vypořádat s připomínkami a během června by měla být norma vydaná.

Obecně se norma bere jako etalon řešení a vše další se s ní porovnává. „Sice mají dobrovolný charakter, ale jejich používání je prospěšné a všichni projektanti se tím řídí a nikdo na sebe nechce brát zodpovědnost, že postupuje v rozporu s normou. Když někdo postupuje jinak, musí prokázat, že jeho řešení je na minimálně stejné, ne-li vyšší úrovni. Při problémech pak soudní znalci zkoumají, zda projektant postupoval v souladu s normou,“ vysvětluje Veselý.

V poslední verzi návrh na změnu podpořilo i ministerstvo životního prostředí. „Uvědomujeme si, že jde primárně o technickou normu, ale s ohledem na nutnost přizpůsobit obce a města klimatické změ-

ně navrhuje ministerstvo do textu úpravy, které vymezí střety s veřejnou zelení,“ říká mluvčí úřadu Ondřej Charvát.

Ministerstvo navrhlo kompromisní řešení, které je nyní na stole. Jeho variantu podporuje také například Svaz měst a obcí nebo ministerstvo pro místní rozvoj. Proti jsou provozovatelé sítí, ministerstvo průmyslu nebo ministerstvo dopravy.

PŘEVAŽUJÍ ARGUMENTY PROTI STROMŮM

Veselý bude muset spor rozseknout. „Pokud bude většinová shoda, rozhodnu normu vydat. Už to nemůžeme dál zdržovat. Na tom, že norma ještě není zrevidovaná, vážně rozvoj optických sítí a dalších moderních technologií, které si žádá ministerstvo průmyslu a obchodu. A nevezmu si na triko, že tady způsobím zpoždění budování optických sítí,“ říká šéf České agentury pro standardizaci.

Právě on nechal do normy připomínky ministerstva životního prostředí zapracovat. Teď čeká, jak dopadne jejich vypořádání. „Už jsem si je pročítal a naprostá většina účastníků je proti tomu, aby se nové prvky týkající se ochrany stromů do této normy zahrnovaly. Norma ale od samého začátku řešila prostorové uspořádání inženýrských sítí,“ říká Veselý.

„Nebudu autoritativně rozhodovat o konkrétních požadavcích. My proces tvorby normy administrujeme. Tvoří ji kvalifikovaný zpracovatel a na její výsledné podobě se podílejí účastníci připomínkového řízení,“ doplňuje. Finální návrh předloží zpracovatel normy na základě výsledků připomínkového řízení k hlasování do příslušné technické normalizační komise (TNK).

„Pokud se komise jako můj poradní orgán jasnou většinou rozhodne normu vydat, bude vydána,“ říká Veselý.

„Je složité najít kompromis. Nejsem rozhodně nepřítelem stromů, ale musíme si uvědomit, že nároky na inženýrské sítě, které je potřeba vměstnat do ulic, jsou dneska podstatně jiné a do ulice se sítě musí vejít podstatně víc než v minulosti. Správci sítí hájí nejen své ekonomické zájmy, ale i zájmy na ochraně života a zdraví osob,“ vysvětluje Veselý.

Upozorňuje na to, že správci vody, plynu nebo kanalizace se obávají toho, že se by se jim výměna jednotlivého vedení při poruše kvůli stromům prodražila. To by se pak mohlo promítnout i v konečné ceně u spotřebitele. „Velmi se budu bránit tomu, aby tato norma řešila jakékoliv finanční náklady na přeložky inženýrských sítí nebo je tím nepřímo vyvolávala. To není její úlohou,“ zdůrazňuje.

S tím nesouhlasí například ředitel IPR. „Když se dělají nová prostran-

ství, nová výstavba, tam se se stromy už trochu počítá. Neplatí, že by investoři nechtěli stromy. Ale my jsme si to tak technicky zamotali, že to neumíme překonat. A klíč k tomu je skutečně úprava této normy,“ tvrdí Boháč a přiznává, že snahy jeho úřadu naráží na to, že je potřeba změnit myšlení a zavedené zvyky.

„Jsme národ, který si zbožštil technické normy, neumí mezi tím hledat kompromisy. Lpěním na tom, že každá norma musí být na sto procent, se tady likvidujeme a nejsme pak schopni dělat kvalitní prostředí,“ kritizuje stávající situaci Boháč.

„Je utopie, aby o tom, zda budeme mít stromy v ulicích, rozhodovali síťáři. Někdo za to přece musí převzít politickou zodpovědnost,“ míní brněnský architekt a urbanista Gabriel Kurtis. „Politika se bohužel často dělá úřednický, nikdo za to nepřijímá odpovědnost,“ říká a kritizuje připravovaný územní plán města. „O zeleni stále uvažujeme jako o dekoraci a zahradní architekti se často přizvou až na konec plánování. Pokud chceme stromy v ulicích, měli by být u procesu od začátku,“ upozorňuje.

Na změnu klimatu by měla podle odborníků reagovat i druhová skladba městských stromů. „Je třeba si uvědomovat, že ve stávajících podmínkách už domácí dřeviny v ulicích mnohdy neobstojí. Například tolik žádaná lípa,“ říká Feit. Stejně jako například v lesích, i ve městech by měla být výsadba podle odborníků pestrá, aby odolala přírodním škůdcům.

Podle Hory by proto měla města experimentovat s výsadbou různých druhů stromů – například se stromy z oblastí, které zaznamenávají podobné teplotní výkyvy jako Česko. V létě je sice stále tepleji, v zimě ale mohou teploty klesnout hluboko pod nulu. Řešením proto není přinést do českých ulic palmy nebo stromy ze Středozeří.

Odborníci poukazují také na to, že vysadit strom je teprve začátek. „Neplatí zkratka, že vysadíme strom a zachráníme planetu. Když strom zápasí o svou existenci, moc toho neochladí,“ upozorňuje Feit. Klíčová je péče o stromy – například dostatek vody. Rovnice je prostá: kolik jí strom přijme, tolik dokáže do okolí odpařit a ochladit tak ulici.

Brněnští vývojáři dokonce vytvořili aplikaci, pomocí níž mohou lidé zalévat stromy ve městech – po cestě do práce například přibalí lahev s vodou a zastaví se u usychajícího stromořadí. Arboristé snahy chválí, ale podotýkají, že stromy mnohdy potřebují desítky i stovky litrů vody. Využit lze třeba dešťová, která se například náklonem chodníku svede ke stromu.

Je složité najít kompromis. Nejsem rozhodně nepřítelem stromů, ale musíme si uvědomit, že nároky na inženýrské sítě, které je potřeba vměstnat do ulic, jsou dneska podstatně jiné a do ulice se sítě musí vejít podstatně víc než v minulosti.

Zdeněk Veselý
Česká agentura pro standardizaci

ADÉLA SKOUPÁ
redaktorka